

## PREOȚII TULCENI ÎN SLUJBA OCROTIRII SĂNĂTĂȚII ENORIAȘILOR (1893-1916)

*Dr. Laurențiu MĂNĂSTIREANU\**

În primăvara 1903, o circulară a episcopului Pimen al Dunării de Jos (1902-1909) invita preoții din protoierile Covurlui, Brăila, Tulcea și Constanța, de a se îngriji nu numai de starea de curățenie sufletească a enoriașilor, ci și de curățenia trupului, îmbrăcămintei și a locuințelor. Cerințele acestei însemnate datorii a Bisericii față de om, erau ușor de îndeplinit de către acei preoți care-și cumpăneau în asemenea chip „dispozițiunile lor sufletești și îngrijirea de curățenia trupului și ținutei lor”, încât pentru ei această datorie însemnată era o plăcută ocazie de a servi și călăuzi omenirea. În plus, după circulara de mai sus, candidații la preoție primiseră în seminarii, pe lângă cunoștințele teologice și pe cele igienice și medicale necesare vieții, atât pentru sine și familia sa, cât și pentru poporul încredințat spre păstorire. După aprecierea chiriarhului locului, în ultimul timp însă, în paralel cu dezvoltarea culturii preoțești se dezvoltase și mai mult cunoștința regulilor igienice și cele de medicină populară, așa încât „într-o comună rurală, fie chiar urbană, puțini oameni cu cultură conosc aceste reguli ca preoții, afară de oamenii de specialitate”<sup>1</sup>.

Starea sănătății enoriașilor din parohie a fost dintotdeauna în atenția preoților, iar potrivit dispoziției art. 40 din regulamentul primei legi a clerului mirean (1893), informații asupra mișcării populației și a maladiilor epidemice aveau să fie consemnate de epitropiile bisericești în rapoartele anuale înaintate protoiereului și primarilor comunelor respective.

De pildă, în cursul anului 1902, în parohia Calica(azi Iazurile), erau înregistrați 61 născuți, 4 căsătoriți și 32 de morți, depopularea fiind în creștere; la începutul anului, fusese înregistrată o epidemie de angină difterică, dar cu ajutorul medical dat la timp s-a evitat răspândirea ei, așa că nu a făcut mari ravagii<sup>2</sup>. În același an, în parohia Parcheș care număra 128 familii ortodoxe, erau înregistrați 32 de botezați, iar cazuri de înmormântare 24 din care 22 copii mici și numai doi oameni în vârstă. Potrivit raportului scris de pr. paroh Gh. Alexandrescu de la Parcheș, era „însăpăimântătoare mortalitatea între copii”, vinovați pentru aceasta fiind după părerea preotului, în primul rând, doctorul plășii care, măcar o dată pe an, ar fi

---

\* Institutul de Istorie ecleziastică "Nicolae Bocușan" al Universității "Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca.

<sup>1</sup> Arhiva Parohiei Parcheș (în continuare AP), Adresă Protoierie nr. 310/14 martie 1903.

<sup>2</sup> AP Iazurile, Adresă nr. 3/13 ianuarie 1903.

trebuit să inspecteze casele suspecte de a fi contagiate de boli, luând măsuri, iar în al doilea rând, unii părinți care administrau un rău tratament nutritiv copiilor, crescându-i în condiții insalubre, „înlăturând ajutorul medical, oricât de limitat este, și preferând babele și descântecele și chiar exorcismele-mai ales când copiii cad în delir din cauza frigurilor paludiene-și atunci când tusea și diarea îi istovește cu desăvârșire”. Mai scria părintele în raport că, nu uitase că omul este compus din corp și suflet, fapt pentru care le-a dat enoriașilor bolnavi povețe igienice, i-a îndemnat întotdeauna să recurgă din timp la ajutorul medical, sau în lipsă, la farmacia comunală, și călăuzit de broșura dr. Mihail Obedenaru<sup>3</sup> pentru „combaterea bolilor miasmatică”, spre binele pruncilor și cu ajutorul lui Dumnezeu, a reușit să scape de la moarte sigură pe câțiva dintre aceștia<sup>4</sup>.

Preocuparea constantă a preoților pentru starea morală și materială a poporului precum și pentru starea sănătății enoriașilor o aflăm consemnată și în *Foile de inspecție* introduse de episcopul Pimen începând cu 1902, pe care le completeau protoierii cu ocazia inspecțiilor la parohii. De pildă, trebuia consemnat câți dintre enoriași trăiesc în concubinaj și ce măsuri s-au luat față de aceștia; dacă alcoolismul era răspândit în populație și dacă exista această patimă ruinătoare, ce măsuri s-au luat și dacă sunt închise cârciumile în timpul prescris de lege; dacă în parohie sunt bolnavi de pelagră, lepră și alte boli care nenorocesc și omoară mai ales populația de la sate și ce măsuri s-au luat de preot și de autoritatea comunală. Inspecția viza și casa preotului, urmând să fie consemnate informații despre copiii acestuia, numărul lor și educația ce le dădea; dacă exista casă parohială, care era starea ei de curățenie, dacă gospodăria dimprejurul casei și a locurilor sale este îngrijită ca să poată fi un model pentru săteni, dacă avea plantație de pomi roditori și preotul îndeamna și pe săteni să o pună.

În vara anului 1900, ca urmare a unei adrese primită de la ministerul cultelor, episcopul Partenie al Dunării de Jos (1886-1902) le puse în vedere preoților rurali din eparhie ca în cuvântările ce le țineau în biserică enoriașilor, să stăruiască și asupra curățeniei corpului lor, a casei, curții și satului, ceea ce se putea face cu puțină bunăvoință oricâte nevoi ar fi în viața lor de muncitori ai țarinei<sup>5</sup>. În ajutorul întocmirii cuvântărilor, chiriarhul le recomandase preoților procurarea cărții intitulată *Medicina Populară* de D.

---

<sup>3</sup> Lucrarea dr. M. Obedenaru intitulată *Despre friguri. Mic tratat potrivit pe înțelegerea poporului român pentru a servi în localitățile unde nu sunt medici*, (41 pagini), în anul 1883 era la a cincea ediție.

<sup>4</sup> AP Parcheș, Adresă nr. 7/25 ianuarie 1903.

<sup>5</sup> Idem, Adresă Protoierie nr. 673/14 august 1900.

Argeșanu din București, în care se găseau lucruri folositoare preotului și poporului încredințat<sup>6</sup>.

Pentru limitarea răspândirii bolilor contagioase, mai cu seamă la împărtășirea cu Sfintele Taine, și pentru a-i proteja și pe preoți atunci când veneau în contact cu bolile transmisibile, la indicațiile medicilor, Biserica avea să impună în decursul timpului anumite măsuri de care trebuia să se țină cont.

O veche dispoziție a *Sfântului Sinod* din 1883 atrăgea atenția preoților la modul în care trebuia dată sf. comunicătură: toate procovețele vechi care nu aveau aspectul cerut de demnitatea sacramentală urmau să fie desființate prin ardere; Sf. Taină trebuia purtată într-un procovăț nou și în hârtie curată, iar lingurița trebuia să fie bine spălată totdeauna după împărtășanie; în procovăț urma să se poarte o pânză albă curată și bumbac; după împărtășanie, se ștergea gura bolnavului cu pânza, care apoi se putea spăla; în caz de boală contagioasă, cu bumbacul se ștergea lingurița îndată după fiecare împărtășire, după care acest bumbac se arunca în foc<sup>7</sup>.

Apoi, la intervenția ministrului cultelor și la indicația Direcției sanitare generale, în scopul de a preveni răspândirea bolilor molipsitoare, în ședința din 11 mai 1901, *Sfântul Sinod* va dispune ca lingurița cu care au fost împărtășii bolnavii să fie trecută prin alcool concentrat<sup>8</sup>.

În primăvara 1903, prin ordinul episcopiei nr. 440 li se punea în vedere preoților din eparhie „ca pentru combaterea bolilor și îmbunătățirea igienică generală a enoriașilor din cuprinsul parohiei lor, preoții parohi să se pună în relație cu medicul de plasă respectiv, dându-i tot concursul cerut de starea de civilizație a poporului nostru. Atât preoții cât și medicul de plasă erau sfătuiți ca prin măsurile sanitare ce se vor lua să nu jignească sentimentul religios al poporului, ci să distrugă „numai acele credințe superstițioase în descântecele băbești, care nu aduc nici un folos nici sufletului nici corpului, ci numai pagubă”<sup>9</sup>.

În anul următor, potrivit noii legi comunale din 1 mai 1904, preoților le vor reveni de această dată îndatoriri explicite în ceea ce privește starea de sănătate a populației. Astfel, la ivirea unei epidemii sau a unei epizootii, în vederea hotărârii măsurilor ce trebuiau luate, se convoca de îndată consiliul comunal și sfatul satului, la deliberările cărora erau chemați să asiste și preoții și învățătorii din localitate (art. 36). În plus, oricâte ori consiliul comunal sau sfatul satului puneau în dezbatere chestiuni relative la școală

<sup>6</sup>Idem, Adresă Protoierie nr. 1046/2 decembrie 1900.

<sup>7</sup>Ședința Sf. Sinod din 16 nov. 1883, în „Monitorul Oficial”(în continuare MO) din 3 decembrie 1883, pp. 4275-4276.

<sup>8</sup> AP Agighiol, Adresă Protoierie nr. 545/19 iulie 1901.

<sup>9</sup> AP Beștepe, Adresa Protoierie nr. ??? /20 martie 1903.

sau Biserică, trebuiau convocați la ședințe și învățătorii sau preoții satului, pentru a-și da avizul lor în această privință (art. 37). Deasemenea, delegatul satului care îndeplinea sub controlul și supravegherea primarului toate dispozițiile luate de autoritățile superioare, trebuia să ceară cel puțin o dată pe săptămână informații de la preoții și învățătorii satului despre starea sanitară a populației, urmând să-l încunoștiințeze pe primar, în caz de epidemii și epizotii, imediat și înainte de întrunirea sfatului, iar preoții și învățătorii erau datori să informeze delegatul satului de toate cazurile de boală despre care ar avea cunoștință (art. 92)<sup>10</sup>.

Conform noii legi, comunele grupate într-un cerc trebuiau să contribuie, fiecare în proporția mijloacelor de care dispuneau, pentru a retribui un agent sanitar, o moașă și un jandarm pedestru, și fiecare cerc urma să întrețină cel puțin o infirmerie.

În anul 1904, în scopul izolării bolnavilor contagioși și a asigurării asistenței în nașterile dificile, în județul Tulcea aveau să fie înființate 27 de infirmerii rurale cu un total de 85 de paturi. Rămânea însă problema lipsei personalului (medici, agenți sanitari și moașe), fapt pentru care, luminătorii satelor (preoții și învățătorii) erau chemați să se intereseze de aproape de aceste infirmerii, luptând contra fricii ce aveau țăranii de doctori<sup>11</sup>.

Având în vedere diversele boli ce bântuiau populația la vremea aceea, ținând cont de deroul preotului după morala creștină și după noua lege comunală, în cadrul conferințelor generale pastorale din toamna 1904, una dintre temele dezbătute de toți preoții din eparhie, avea să fie: „Preotul ca învățător și ajutător de buna stare și curățenie sufletească și trupească a poporului. Sfaturile ce trebuie să dea poporului de la țară în caz de boli molipsitoare”<sup>12</sup>.

În deschiderea conferinței de la Tulcea, noul protoieru al județului, econ. Gh. V. Niculescu (1904-1910), a arătat că familia fiind baza unui stat, preotul trebuie să dea căsătoriei multă atenție, aceasta să fie făcută pe temelii solide și în conformitate cu doctrina bisericii noastre și a legilor civile, astfel încât să nu se mai dea naștere la divorțuri, concubinaje, copii naturali etc. care erau semnele unei decăderi morale. În privința bolilor molipsitoare, rolul preotului era acela de a ști și a putea da ajutoarele necesare, dator fiind după morala creștină a se îngriji de binele sufletesc și trupesc al aproapelui, iar ca preot fiind obligat după noua lege comunală.

---

<sup>10</sup> AP Agighiol, Adresă Protoierie nr. 909/2 iunie 1904.

<sup>11</sup> „Vocea Ortodoxă Română”, anul I, nr. 5, 10 decembrie 1904.

<sup>12</sup> Arhiva Arhiepiscopiei Dunării de Jos (AADJ), dosar nr. 2069, Adresă Protoierie nr. 1713/8 decembrie 1904.

După protoiereul Gh. Niculescu, pentru progresul țării, era nevoie de luminarea sătenilor prin școală și învățarea diferitelor meserii. Dacă sătenii ar cunoaște vreo meserie n-ar suferi atât de mult când țara este lovită de secetă ca anul acela, calamitate ce lovise cu deosebire județul Tulcea. În afară de biserică, în timpul său liber de orice serviciu preoțesc, preotul era dator să-și mărească cercul cunoștințelor sale, să se lumineze, să cunoască adevărul, ca astfel să fie în putere de a împărtăși acestea și păstorilor săi, să lucreze la stăpîirea acelor rele care cu urmările lor triste bântuie poporul atât în partea sufletească cât și trupească, și să propăvăduiască cu toată tăria necesară moralitatea atât de bine făcătoare acestei vieți.

În lumea satului de la acea vreme, preotul avea ocazia să se întâlnească în fiecare zi cu obiceiuri periculoase, superstiții, descântecele, sau „sărbători păgânești”, însă pentru a le combate avea nevoie de studii, de cercetare temeinică științifică, ca să poată face față unei discuții pe o temă de felul acesta<sup>13</sup>.

Un obicei periculos pentru sănătatea sătenilor îl semnală medicul primar al județului Tulcea, pe la 1906, anume acela de a pune bolnavii, unii având și boli molipsitoare, direct pe pământ, pe o simplă rogojină. Când se întâmpla decesul acestora chiar de boli infecțioase și molipsitoare, de la cimitir veneau acasă și făceau pomană pe locul unde zăcuse decedatul. Oameni și copii se așezau pe pământ, iar preotul lua loc în partea unde a fost capul bolnavului decedat. Acest obicei era foarte periculos, căci toți cei care au luat parte la pomană se puteau îmbolnăvi sau duce boala în familie. „Din parte-mi, scria protoiereul econ. Gh. Niculescu în adresa trimisă parohiilor, regret că încă mai avem asemenea preoți care nu cunosc regulile elementare pentru păstrarea sănătății între sătenii lor și mai tolerează asemenea obiceiuri rele. Aspră va fi pedeapsa acelor care nu vor să cunoască nici să țină socoteală de sfaturile ce li s-au dat din destul în conferințe și prin diferite circulare”<sup>14</sup>.

Apoi, în bisericile de la țară, era un obicei al femeilor, ca în timpul verii să aducă la biserică fructe necoapte pe care le împărțeau de pomană mai ales copiilor, iar aceștia mâncându-le pe stomacul gol, se expuneau bolilor precum colici, friguri, diaree ș.a. În vara anului 1907, episcopul Pimen al Dunării de jos atrăgea atenția protoiereilor din eparhie, ca în timpul cel mai scurt, pe de o parte să dea instrucțiuni preoților urbani și rurali, pentru a trage atenția credincioșilor asupra gravelor urmări ce curg din aceste deprinderi, iar pe de altă parte, să intervină către medicul primar al județului și șefii serviciilor sanitare comunale, cărora semnalându-le cele

---

<sup>13</sup> „Vocea Ortodoxă Română”, anul I, nr. 5, 10 decembrie 1904.

<sup>14</sup> AP Parcheș, Adresă Protoierie nr. 1103/18 noiembrie 1906.

expuse mai sus, să binevoiască a lua măsurile ce se impun pentru curmarea răului<sup>15</sup>.

În iarna 1907/1908, prin stăruințădr. Al. Suceveanu, medicul primar al județului Tulcea, în comunele mari din județ (Cataloi, Niculițel, Nalbant ș.a.) aveau să fie ținute de către acest inimos doctor conferințe în folosul sătenilor, cu povețe de igienă și salubritate, cu teme precum: Laptele și foloasele lui; Paludismul și mijloacele de combatere; Alcoolismul și efectele lui; Despre lepră numită în popor praciaze; Despre curățenia corporală; Despre panglică (tenie).

Conform legii pentru organizarea comunelor rurale din 29 aprilie 1908, comuna era datoare a îngriji de igiena și salubritatea publică, de alimentarea cu apă potabilă și a lua măsuri pentru prevenirea sau încetarea bolilor epidemice și contagioase<sup>16</sup>.

În vara aceluiași an, având în vedere lipsa de personal sanitar din țară, în vederea asigurării asistenței sătenilor în caz de boli sau accidente, ministerul cultelor și instrucțiunii avea să intervină pe lângă Direcția Generală a Serviciului Sanitar din cadrul ministerului de interne ca să înființeze un curs de medicină practică pentru preoții și învățătorii de la sate, câte o lună în fiecare an, în orașele mari cu internate, și să prevadă fondurile necesare, ministerul cultelor urmând să asigurecazarea și indemnizația pentru hrană<sup>17</sup>.

Spre sfârșitul anului, același minister dorea ca să se înființeze un mic depozit de câteva medicamente mai uzuale, pentru trebuințele sătenilor, care să se afle la preoții rurali, fapt pentru care, preoții din județ erau rugați să comunice de urgență protoieriei dacă se oferă de bună voie să servească această cauză atât de nobilă și umanitară<sup>18</sup>. Câteva dintre medicamentele prescrise de medicul plasei spre a fi administrate la nevoie bolnavilor de către primari sau notari erau ținute sub cheie pe la primării, în așa zisele „farmacii portative”. Acești funcționari însă fiind împovărați de îndatoririle impuse de legile administrative, nu mai aveau timp să-i caute și pe bolnavii din cătunele depărtate la kilometri buni de reședința comunei. Dacă s-ar fi dat medicamentele în păstrare preotului, acesta le-ar fi avut la îndemână tot timpul, și atunci când făcea obișnuitele vizite pastorale, sau când era chemat în cazuri de boală, spre a se ruga pentru ușurarea suferințelor, sau spre a-l împărtăși pe cel suferind cu Sfintele Taine, preotul care avea și oarecare

---

<sup>15</sup>Idem, Adresă Protoierie nr. 571/2 iulie 1907.

<sup>16</sup>Chiru C. Costescu, *Colecțiune de Legi, Regulamente, Acte, Deciziuni, Circulări, Formulare și Programe, începând de la 1866-1916 și aflate în vigoare la 15 august 1916*, București, 1916, pp. 583-584.

<sup>17</sup>„Universul”, anul XXVI, nr. 222, 14 august 1908.

<sup>18</sup>AP Parcheș, Adresă Protoierie nr. 1392/15 decembrie 1908.

cunoștințe de medicină dobândite în seminar ar fi putut administra medicamentele, după prescripția medicului<sup>19</sup>.

La începutul lunii februarie 1916, protoierul județului, econ. Emanoil Bogatu (1910-1930), motivat de ordinul prefecturii nr. 965/1916 comunica parohiilor faptul că în județ de un timp încoace bântuiau diferite boli precum scarlatina, angina, febra tifoidă etc. care făceau ravagii destul de însemnate, din cauză că populația nedându-și seama, tănuia boala. Pentru a se pune capăt epidemiilor preoții erau invitați să dea tot concursul medicilor și agenților sanitari comunicând imediat autorităților în drept orice caz suspect de vreo boală molipsitoare ce se ivea în parohie<sup>20</sup>.

Nu după mult timp însă, Direcțiunea Generală a Serviciului Sanitar avea să semnaleze că, în comunele rurale, măsurile sanitare veneau mai întotdeauna în conflict cu credința și cu obiceiurile religioase ale populației. Motivat de aceasta, prin ordinul Episcopiei Dunării de Jos nr. 436/1916, li se făcea cunoscut preoților din eparhie că atunci când era vorba să fie luate măsuri sanitare, să se pună imediat în legătură cu medicii, și de comun acord, să stabilească măsurile profilactice și de izolare și apoi să lămurească poporul despre însemnătatea măsurilor luate<sup>21</sup>. În vremea aceea, județul Tulcea care era împărțit în 13 circumscripții sanitare avea doar un medic primar al județului, 8 medici de circumscripție, 31 de agenți sanitari și 28 de moașe<sup>22</sup>.

În cele ce urmează, pentru a înțelege cum se cuvine implicarea binefăcătoare a clerului tulcean în acțiunile de ocrotirea sănătății enoriașilor încredințați spre păstorire, precum și starea de lucruri de la acea vreme, vom reconstitui istoricul câtorva epidemii ce aveau să marcheze viața comunității tulcene, de dinainte de Primul Război Mondial.

### **Epidemiile de holeră**

În vara anului 1893, holera asiatică ce se credea că ar fi fost adusă în țară de un vapor care îmbarcase la Marsilia un transport de orez provenit din Indochina, avea să bântuie mai cu seamă prin porturile dunărene, dar și prin alte 14 județe din țară, secerând până în toamnă, nu mai puțin de 872 de suflete. La Sulina, un orașel de 4.400 de suflete și cu o populație flotantă de 1.000-2.000 de marinari și lucrători, de unde vaporul a încărcat la reîntoarcere grâne, teribilul flagel răspândit mai întâi printre hamalii din port, apoi printre localnici, a secerat nu mai puțin de 173 de suflete, iar la

---

<sup>19</sup>Sebastian Pârvulescu, pr., *Sănătatea la sate și preoții rurali*, în „Revista Democrației Române”, anul I, nr. 9, 21 martie 1910.

<sup>20</sup> AP Parcheș, Adresă Protoierie nr. 75/9 februarie 1916.

<sup>21</sup>Idem, Adresă Protoierie Nr. 3675/15 aprilie 1916.

<sup>22</sup>Arhiva Națională-Direcția Județeană Tulcea (în continuare ANDJT), Fond Prefectură Tulcea. Serv. Adm., dosar nr. 21/1914-1915, f.10.

Tulcea, cel mai populat oraș al Dobrogei la vremea aceea, din cele 17.300 de suflete, au pierit 27<sup>23</sup>. După cercetările medicilor, mediul de transmitere a bolii în cele două orașe-porturi a fost în principal apa de băut infectată, luată direct din Dunăre, însă boala se putea transmite și prin contactul cu un bolnav de holeră sau cu ieșirea lui afară, cu rufe sau hainele lui, iar îmbolnăvirea se făcea în câteva ceasuri, până la 5 zile, de unde și termenul de carantinare care era impus călătorilor veniți în țară din locurile bânuite de holeră<sup>24</sup>.

În anul care trecuse, ca urmare a unor împrejurări necunoscute, holera se oprise la granițele țării, fapt pentru care, consiliul sanitar superior nu a crezut necesar să propună și în anul 1893 unele măsuri considerate prea aspre, care aduseseră în anul acela pagube economice însemnate.

Înainte de apariția holerei din 1893, pentru îndreptarea insalubrității Sulinei, consiliul sanitar superior avea să prescrie administrației locale anumite instrucțiuni privitoare la construcția latrinelor, asigurarea unei ape potabile bune, și necesitatea purificării prealabile a apei de băut prin fierbere sau prin batere cu piatră acră, însă, nu a mai fost timpul necesar aplicării măsurilor impuse, pentru că la 22 iulie 1893 a apărut primul caz de holeră asiatică, și numărul cazurilor noi avea să crească pe zi ce trece, în mod alarmant.

Epidemia de holeră bântuind cu furie și în alte parohii din eparhia Dunării de Jos, P.S. Episcop Partenie Clinceni avea să-i sfătuiască pe toți slujitorii altarelor ca pe lângă împlinirea cu sfințenie a datoriei lor preoțești, prin înălțarea neîncetată de rugăciuni către Dumnezeu, pentru a-i feri pe aceștia „și pe tot omul de ciumă, de cutremur, de potop, de foc, de sabie, de venirea asupra noastră a altor neamuri și de războiul cel dintre noi, să secondeze cu dinadinsul medicinei și să învețe pe creștini, cu timp și fără timp, să asculte ordinele doctorilor noștri trupești, să schimbe regimul vieții și să-și îmbunătățească nutrimentul zilnic de până acum, care poate pe unii să-i bolnăvească, iar pe alții să-i ducă chiar la mormânt înainte de timp...”<sup>25</sup>.

În fața pericolului morții iminente și sub imperiul fricii, încercând să-și salveze viața, hamalii din Sulina (turci, armeni, greci), care nu mai aveau de lucru din cauza holerei, vor cere consulatelor repatrierea; comercianții sulineni vor fugi cu familiile lor la Tulcea iar unii locuitori se vor ascunde în Deltă, în satele Chilia Veche, Sf. Gheorghe, sau pe grindurile izolate. Cercetând registrul de morți al primăriei Sulina din 1893, aflat în arhivele

---

<sup>23</sup> „MO” din 13 noiembrie 1893, pp. 5093-5102.

<sup>24</sup> Al. Suceveanu, dr., *Holera asiatică și variola din județul Tulcea în anul 1893*, Tip. Dobrogea Sava Donceff, Tulcea, 1909, pp. 4-28

<sup>25</sup> AADJ, dosar nr. 1880/1893, Telegramă nr. 7987/10 august 1893.

tulcene, rezultă că cei mai mulți dintre cei răpuși de holeră au fost lucrători în port, care duceau o viață neregulată, se hrăneau foarte prost și locuiau în condiții neigienice (înghesuială, mizerie)<sup>26</sup>.

Au mai murit și marinari de pe navele comerciale intrate pe canalul Sulina, aflate în carantină, precum și localnici cu diferite ocupații (bucătări, meseriași, barcagii, pescari ș.a.) și femei casnice. În registrul de morți, se regăsesc și doi soldați din corpul flotei ce staționa în Sulina, primul decedat la 27 iulie, în spital, cu diagnosticul gastro-enterită (holeriformă), iar al doilea decedat la 1 septembrie, în lazaretul situat la malul mării, construit în 1882/1883, unde erau izolați bolnavii de holeră<sup>27</sup>.

La nivelul întregii țări, din cele 872 de decese înregistrate, doar 8 decese au aparținut armatei, numărul mic fiind explicat de medici, în primul rând prin disciplina militară, care obliga soldații, în timpul molimei să declare, chiar diareele neinfecțioase, și în al doilea rând, prin faptul că militarii trăiau în condiții igienice favorabile, față de lucrătorii din port care au format marea majoritate a bolnavilor<sup>28</sup>.

Din cele 173 de decese înregistrate la Sulina, 60 au survenit în lazaret; 78 dintre localnici, au încetat din viață la casele lor, 33 decese s-au înregistrat la spitalul marinei din Sulina, iar 2 decese au survenit pe drum: văduva Irina Patalica (71 ani) ce locuia pe *Grindul Porcul* pendinte de comuna Caraorman, murea pe când un pescar o transporta cu lotca pe Dunăre spre a o aduce în orașul Sulina; barcagiul Gherasim Iacomatos (44 ani), murea în noaptea de 5 spre 6 septembrie, pe la ora unsprezece, la bordul barcazului său numit *Iris Adelfi*, pe când venea dinspre Galați<sup>29</sup>.

Ca martori ai deceselor înscrși în registrul de stare civilă, pentru ortodocși apare numele bărbierului Ioan Panaitescu (31 ani) și a muncitorul Gh. Cațuli (64 ani), iar pentru mahomedani, hoguea Ahmet Mehmet (57 ani), iar ca medic verificator dr. Dimitrie Kercea (47 ani), doctor în medicină al

---

<sup>26</sup>Un regulament ulterior al primăriei va interzice cu desăvârșire celor ce închiriau camere lucrătorilor din port, să tolereze mai mult de 2 sau 3 persoane într-o cameră având un volum de 30 mc, respectiv 45 mc, iar camerele trebuiau curățite zilnic și podelele spălate, iar pereții văruiți cel puțin o dată pe lună, v. „MO” din 6 iunie 1909, p. 2203.

<sup>27</sup>În 1912, din lazaretul folosit în 1893, mai erau bune 16 camere, iar lângă acesta se mai afla un spital de izolare din tablă ondulată, proprietatea CED, compus din 5 pavilioane cu câte 13 paturi; lazarete cu câte 7 paturi, erau în stare de funcționare din 1906, la Chilia Veche și la Sf. Gheorghe, v. Petru Th. Sfetescu, *Expunerea situației jud. Tulcea pe anul 1912*, Tip. „Dobrogea”, Tulcea, 1913, pp. 105-106.

<sup>28</sup>„MO” din 13 noiembrie 1893, p. 5102.

<sup>29</sup>ANDJT, Fond Registre Stare Civilă Sulina, dosar nr. 57/1893, f. 51 și f. 53.

facultății Paris, laureat al facultății de medicină Torino, din 1879 medicul portului, iar din 1885 medicul orașului Sulina<sup>30</sup>.

De la 28 iulie până la 4 august 1893, după statistica medicului primar al județului dr. Al. Suceveanu, în toate zilele se găseau în Sulina mai mult de 10 morți zilnic, în 29 iulie fiind chiar 16 decese din cauza holerei.

Printre victimele cumplitelui flagel s-au numărat și două presbitere din Sulina: Sultana Iconomu (41 ani), ortodoxă de protecție turcă, soția părintelui Nicolai Iconomu de la Biserica grecească *Sf. Nicolae* din Sulina, decedată la 10 august 1893, ora 6 seara, în casa sa din str. Elisabeta Doamna, și Haritina Hohor (37 ani), soția părintelui Ctin. Hohor de la Biserica ortodoxă română *Sf. Nicolae* din Sulina, decedată la 12 august 1893, la ora 3 dimineața, în casa sa din str. Victoriei<sup>31</sup>.

Din cauza epidemiei de holeră, în toamna anului 1893 școlile de orice grad aveau să se deschidă la începutul lunii octombrie, ministerul de interne avea să interzică introducerea lucrătorilor străini la noi în țară, manevrele mari și concentrările nu au mai avut loc, iar începerea recrutării clasei 1894 din județele Covurlui (azi Galați), Brăila, Tulcea, Constanța și Ialomița, în care se iviseră boli holeiforme, se va amâna pentru data de 1 octombrie<sup>32</sup>.

Având în vedere că apa de băut era un vehicul de propagare a maladiilor de tot felul, și cum orașele Tulcea și Sulina se alimentau pentru folosința gospodăriilor cu apă direct din Dunăre, din fața portului, apă nefiltrată, cel mult bătută de locuitori cu piatră acră pentru limpezire, se impunea găsirea grabnică de către autoritățile locale a unei soluții pentru asigurarea populației cu apă bună de băut, apă potabilă, curată și igienică.

Conform raportului din 1894 al medicului primar al județului, dr. Gh. Țonciu, apa de Dunăre pe care o foloseau locuitorii Sulinei „mai ales în fața portului este de o necurătenie de nedescris, și sărată din cauza furtunilor perpetue de care orașul mai în tot timpul anului nu este scutit, ceace face ca marea să fie intrată în canalul Dunării, la care se mai adaugă că până la mila 3 staționează o mulțime de bastimente, ceace face ca dejecțiile de la marinari și alte necurătenii să fie aruncate în Dunăre, care parcurge distanța tocmai de unde se procură apă pentru public”<sup>33</sup>.

Cu ajutorul CED-ului, până în anul 1907 va fi construită pe malul drept al Dunării, departe de zona poluată a portului, o uzină modernă de apă (cu un nou sistem de filtre și cu aparate de ozonat apă) care va asigura apă

<sup>30</sup> „MO” nr. 69 din 23 martie 1879, p. 1762; „România Liberă”, anul IX, nr. 2435, 6 septembrie 1885.

<sup>31</sup> ANDJT, Fond Registre Stare Civilă Sulina, dosar nr. 57/1893, f.19 și f. 22.

<sup>32</sup> „MO” din 20 august 1893, p. 3130; idem din 21 august 1893, p. 3157; idem din 22 august 1893, p. 3177.

<sup>33</sup> „MO” din 15 aprilie 1895, p. 317.

potabilă atât pentru populație cât și pentru navele comerciale. Lucrările noi de aducțiune a apei potabile în oraș aveau să fie executate în vara aceluiași an sub conducerea unui montor special trimis de Casa antreprenoare din Nisa; cartierul *Prospect* al Sulinei, aflat pe malul stâng al Dunării, rămânea în continuare să consume apă direct din Dunăre, fapt pentru care epidemiile aici aveau să fie frecvente; pentru că în anul 1913 aveau să fie înregistrate și câteva cazuri de holeră, CED va dispune ca printr-un tub-cablu, apa de la uzină (filtrată și ozonată) să treacă și peste Dunăre, în dreptul milei 2, în primăvara anului 1914 lucrările fiind înaintate<sup>34</sup>.

În orașul reședință de județ Tulcea, din cauza amânărilor continue și a lipsei de fonduri, piatra fundamentală a uzinei de apă avea să fie pusă în Duminica din 5 septembrie 1910, în cadrul unor serbări la care avea să ia parte și prim-ministrul Ion I.C. Brătianu, aflat în cadrul unei inspecții administrative și sanitare în porturile dunărene și pe brațul Chilia Veche. Locul ales pentru uzina de apă de către antreprenorul ing. I. Moțoi, se afla pe malul Dunării, în amonte de oraș, lângă lacul *Ciuperca*.

Serviciul divin la punerea temeliei avea să fie oficiat de P. S. Episcop Nifon al Dunărei de Jos (1909-1921) asistat de arhim. Roman Sorescu, starețul mănăstirii Cocoș, după care, P.S. Sa va rosti o cuvântare despre însemnătatea evenimentului. La vremea când se sfințea temelia uzinei de apă tulcene, holera amenința din nou țara, fiind înregistrate deja câteva cazuri, fapt pentru care P.S. Episcop, bun cunoscător al realităților sociale și sanitare și ale cerințelor vremii avea să sublinieze că : „Vremea epidemiilor, ne arată de cât de mare folos este apa, pentru sănătatea publică. De aceea, cârmuitorii orașelor au drept țel principal, de a înzestra orașele lor cu apă curată. În acest oraș, înconjurat de mlaștini producătoare de miazme și boale, în acest târg expus continuu vânturilor, apa este singura dătătoare și susținătoare de viață”<sup>35</sup>.

Primele bransamente la conducta publică, din centrul orașului Tulcea, aveau să înceapă spre sfârșitul anului 1913; a urmat Marele Război, iar în cei doi ani de ocupație, filtrele de la uzină nemaifiind îngrijite se vor împotmoli, fapt pentru care apa pusă în consumație ajungea în oraș așa cum era pompată din Dunăre, lucru dăunător sănătății; după război, lucrările de alimentare cu apă vor continua, ajungând în anul 1927 și pe străzile din cartierele mărginașe<sup>36</sup>.

---

<sup>34</sup> „Universul”, anul XXV, nr. 189, 13 iulie 1907; idem, anul XXXII, nr. 114, 28 aprilie 1914.

<sup>35</sup> „Albina”, anul XIII, nr. 51, 19 septembrie 1910, pp. 1361-1365.

<sup>36</sup> „Plugul”, anul III, nr. 9, 16 mai 1927.

În anul 1910, luându-se din timp măsurile de poliție sanitară la gurile Dunării împotriva holerei, răspândirea bolii avea să fie limitată la cinci victime știute de la Brăila, Galați și Tulcea.

Având în vedere amenințarea holerei ce bântuia cu furie în Rusia, la doar câțiva km de Tulcea, consiliul județean de igienă amenajase încă din luna iunie 1910, în vechiul local de cazarmă din str. Babadag, câteva camere spre a servi de lazaret pentru holerici, în caz de nevoie<sup>37</sup>.

De la 15 iulie 1910, intrarea în țară a coletelor și vaselor venite pe apă din localitățile bântuite de holeră, va fi permisă numai prin porturile Sulina și Constanța, călătorii vor fi supuși vizitei medicale și la o supraveghere la domiciliu de cinci zile, iar vapoarele la sosirea în cele două porturi, călătorii și mărfurile transportate se vor dezinfecă, iar vapoarele se vor deratiza prin sulfurizare cu aparatele *Clayton*, montate în portul Sulina pe șalupa *Sanitas I*, iar în portul Constanța pe șalupa *Sanitas 2*<sup>38</sup>. Cele două șalupe sanitare fuseseră comandate în anul 1903 la Șantierul naval T.-Severin, prima fiind executată până la finele anului, însă fiind surprinsă de ghețuri, va ajunge la Sulina, în primăvara anului următor, iar a doua șalupă construită în timpul iernii 1903/1904, va ajunge în primăvară la Constanța unde s-a montat pe ea aparatul *Clayton*, care funcționase până atunci, în mod provizoriu, pe un ponton<sup>39</sup>.

Pentru întărirea pazei frontierei de-alungul brațului Chilia, de la Ismail până la Vâlcov, aveau să fie trimise trupe din reg. 33 inf. Tulcea, însă după spusele unui cunoscător al Deltei oricât de bună ar fi fost paza, s-ar fi putut strecura foarte ușor persoane purtătoare de germenii maladiei, „întrucât trecerea lor clandestină este înlesnită de pădurile de stuf din aceste părți”<sup>40</sup>.

Singurul caz de holeră din Tulcea, avea să fie confirmat în 20 septembrie 1910, la un lucrător brutar din oraș, care prezentând simptome specifice bolii, va fi internat imediat în lazaretul pregătit anume, însă la scurt timp va înceta din viață; cei care au venit în contact cu bolnavul au fost izolați în lazaret, iar la brutărie au fost dezinfectate toate obiectele și camerele unde locuiau lucrătorii care veniseră în contract cu bolnavul<sup>41</sup>. Autopsia cadavrului va fi făcută la Tulcea, de către dr. Vitold Baroni, șeful laboratorului bacteriologic din Galați, asistat de inspectorul sanitar general, dr. Domițian Glineanu, venit special în oraș pentru supravegherea măsurilor

<sup>37</sup> „Universul”, anul XXVIII, nr. 188, 12 iulie 1910.

<sup>38</sup> Idem, anul XXVIII, nr. 192, 16 iulie 1910.

<sup>39</sup> „Buletinul Direcției Generale a Serviciului Sanitar” (în continuare BDGSS), anul XXVII, nr. 18, 30 septembrie 1910, pp. 437-438.

<sup>40</sup> „Universul”, anul XXVIII, nr. 219, 12 august 1910.

<sup>41</sup> Idem, anul XXVIII, nr. 260, 22 septembrie 1910.

luate, și de medicul orașului, dr. Matei Succin<sup>42</sup>, cadavrul fiind apoi îngropat într-o parte separată din cimitir<sup>43</sup>.

Pericolul holerei pentru primăvara 1911 însă exista, după unii specialiști vibrionul holerei trăind mult timp în apele înghețate ale Dunării, dezvoltându-se cu mai multă furie odată cu ivirea căldurii<sup>44</sup>.

În februarie 1911, motivat de faptul că „personalul clerical ar putea fi un auxiliar folositor organelor medicale, întru descoperirea bolilor infecțioase, fiindcă sătenii noștri obișnuiesc a fi asistați de serviciile religioase ale preoților, atât la cazuri de boală, cât și la cazuri extreme”, prin ordinul episcopului Nifon al Dunării de Jos nr. 288/1911, preoții eparhiei erau invitați ca imediat să semnaleze medicilor din comuna cea mai apropiată, orice cazuri suspecte de boli endemice sau epidemice vor descoperi în enorie<sup>45</sup>.

La începutul lunii martie același an, ca o completare a ordinului de mai sus, motivat de art. 48 și următoarele din *Legea Sanitară* promulgată cu nr. 211/1911 în *Monitorul Oficial*, episcopia Dunării de Jos făcea cunoscut preoților că erau datori să declare mai multe boli molipsitoare, printre care: ciuma, holera, febra tifoidă, tifosul exantematic, dizenteria, variola, scarlatina, oreionul, difteria, tusea convulsivă, lepra, tuberculoza, tetanosul, răpciuga și mușcăturile de animale turbate, infecțiuni alimentare. Declararea acestor maladii trebuia făcută verbal sau prin scrisoare recomandată medicului de circumscripție, primăriei, notarului sau comisarului de poliție care erau datori a o primi la orice oră din zi sau din noapte. Trebuia să li se atragă atenția și enoriașilor că persoana care va împiedica pe agentul polițienesc de a aplica măsurile cerute de medicul sanitar va fi dată în judecată și pedepsită cu amendă de la 20-500 lei. Circulara de mai sus urma să fie afișată și pe ușa bisericii<sup>46</sup>.

Pericolul invaziei holerei în primăvara 1911 fiind același ca și în anul trecut, la rândul său Direcția Generală a Serviciului Sanitar pune în vedere medicilor primari de orașe să cunoască din timp casa de izolare și cele

---

<sup>42</sup> Fost intern al Spitalelor civile, cu teză pentru doctorat în medicină și chirurgie, prezentată și susținută în 1890, publicată în același an la tip. Gutenberg; în 1900, era numit medic definitiv la spitalul din Adjud, însărcinat și cu serviciul medical al plasei Răcăciuni, v. „România Medicală”, anul VIII, 1900, p. 192.

<sup>43</sup> „Universul”, anul XXVIII, nr. 261, 23 septembrie 1910; idem, nr. 263, 25 septembrie 1910.

<sup>44</sup> Idem, anul XXIX, nr. 25, 27 ianuarie 1911.

<sup>45</sup> AP Parcheș, Adresă Protoierie nr. 115/22 februarie 1911.

<sup>46</sup> AP Somova, Adresă Protoierie nr. 149/9 martie 1911.

necesare în cazul apariției primilor bolnavi de holeră, ca să nu-i găsească nepregătiți, iar bolnavii să fie izolați imediat<sup>47</sup>.

Spre sfârșitul lunii mai, intrarea în țară a vaselor, călătorilor și mărfurilor venite din portul Constantinopol care era deja bântuit de holeră, va fi permisă numai prin porturile Sulina și Constanța, cu impunerea controlului sanitar ca și în anul trecut. Ca măsuri contra holerei, prefectul județului Tulcea, Petre Sfetescu, însoțit de medicul primar al județului dr. Al. Suceveanu și alți oficiali aveau să facă inspecții sanitare în satele din jurul Tulcii, luând măsuri de asanare medicală, iar în orașul Tulcea, medicul orașului împreună cu șeful poliției vor inspecta prăvăliile, alimentele găsite alterate fiind denaturate cu petrol, iar comercianții vinovați fiind trimiși în judecată.

În vară, Statul Major General al Armatei făcea cunoscut Direcției Generale a Serviciului Sanitar, că în vederea concentrărilor și manevrelor de toamnă care aveau loc de la 20 august până la sfârșit de septembrie, trupele din toată țara vor străbate diferite regiuni, și din fiecare comună vor veni soldați concentrați, care se vor aduna la reședința regimentelor, fapt pentru care, în scopul ca autoritățile militare să poată lua măsurile profilactice necesare, medicii primari de județe și medicii de orașe capitale de județ, erau obligați să comunice urgent, tabele cu toate localitățile contaminate de boli infecțioase, în special: febră tifoidă, scarlatină, dizenterie și difterie<sup>48</sup>.

Primul caz suspect de holeră la Tulcea, anunțat în presă la 2 septembrie 1911 și confirmat pozitiv după autopsia cadavrului, în urma analizelor făcute de laboratorul bacterologic din Sulina, a fost al unei femei din satul Regele Carol (azi Tudor Vladimirescu), situat peste Dunăre de Tulcea, pe drumul ce ducea la Ismail (Rusia); imediat localitatea a fost izolată de Tulcea și de alte sate din Deltă, au fost trimiși la fața locului un medic, patru agenți sanitari, subprefectul plasei, jandarmi, grăniceri, împărțindu-se satul în patru sectoare pentru executarea măsurilor sanitare; cei care au venit în contact cu bolnava au fost izolați în pavilionul bolilor contagioase de la noul spital din Tulcea; medicul a vizitat casă cu casă, gunoiul din curțile și locurile virane a fost ars, casele au fost din nou văruite ș.a.<sup>49</sup>.

Având în vedere pericolul iminent, la 6 septembrie 1911, protoiereul econ. Emanoil Bogatu anunța telefonic preoții din județ, ca de urgență să dea tot concursul autorităților administrative și sanitare pentru a duce la îndeplinire măsurile recomandate și impuse, iar în cazul când s-ar ivi și în

---

<sup>47</sup> „BDGSS”, anul XXIII, nr. 9-10, 1-15 mai 1911, p. 204.

<sup>48</sup> Idem, anul XXIII, nr. 15-16, 15-31 august 1911, p. 338.

<sup>49</sup> „Universul”, anul XXIX, nr. 247, 9 septembrie 1911.

parohiile lor un caz „măcar bănuț” să anunțe prefectura și pe medicul primar pentru a se lua din timp măsurile cerute de starea de pericol<sup>50</sup>.

La numai câteva zile, în 11 septembrie, prin ordinul episcopiei nr. 1641 transmis parohiilor li se puneă în vedere preoților ca prin predici și povețe particulare să-și sfătuiască enoriașii să îndeplinească cu sfințenie ordinele date de medic pentru combaterea holerei : „Îndeosebi să le spuneți că numai atunci vor dovedi că sunt adevărați creștini și vor căpăta binecuvântarea lui Dumnezeu care îi va cruța de această nemiloasă molimă dacă vor fierbe apa de băut, se vor feri a mânca fructe ori zarzavaturi nefierț și își vor ține trupul, casele, curțile în tot cuprinsul lor în cea mai perfectă stare de curățenie”<sup>51</sup>. La conferințele organizate de subprefecții plaselor din județ, unde aveau să fie discutate măsurile ce urmau să fie luate contra holerei, alături de autoritățile locale aveau să fie chemați să participe și preoții parohi, cărora li se asigura transportul cu trăsura, în mod gratuit<sup>52</sup>.

Autoritățile vor lua o serie de măsuri contra holerei, de pildă, în fața primăriilor din județ și de-alungul cheiurilor din porturi aveau să fie instalate butoaie cu canea, în care se găsea apă fiartă de băut pentru lucrători, călători și populația nevoiașă. S-a organizat și tratarea cu piatră acră a apei de băut în butoaiele sacagiilor, înainte de a intra în orașe. Au fost înființate posturi de agenți sanitari la Turcoaia, comună situată la 18 km sud de Măcin, unde se aflau carierele de granit *Iacobdeal* și *Fântăna-Manole*, și la Ghecet, punct de trecere peste Dunăre, unde comunicația populației cu orașul Brăila bătuit de holeră, era mai intensă. A fost organizată inspecția amănunțită și individuală a populației satelor aflate în vecinătatea Ismailului, oraș unde s-ar fi ivit mai multe cazuri de holeră. Pentru asanarea satelor, fiind necesare mari cantități de var, și cum acesta nu se găsea suficient în comerț, a fost comandat la vărăriile din comunele Dorobanțu, Enisala și Somova. În comunele rurale expuse holerei, au fost pregătite case de izolare, iar serviciul telefonic de la primării s-a permanentizat, și s-a dat ordin să fie anunțat urgent orice caz suspect, iar până la sosirea medicului, să fie făcută izolarea. Sfințirea bisericii din Pătlăgeanca, cătun de pescari așezat la bifurcația Dunării în brațul Tulcii și brațul Chilia, avea să fie amânată pentru anul următor.

La 8 septembrie 1911 era deja anunțat un caz mortal suspect la Ghecet, o femeie care trecea des la Brăila unde ducea lapte spre vânzare. Peste o săptămână, un deces și mai multe persoane cu simptome suspecte de holeră erau înregistrate în punctul *Gura Armanului*, de pe raza comunei

---

<sup>50</sup> AP Parcheș, Adresă Protoierie nr. 689/6 septembrie 1911.

<sup>51</sup> AP Somova, Adresă Protoierie nr. 695/11 septembrie 1911.

<sup>52</sup> AP Parcheș, Adresă Primărie nr. 1406/17 septembrie 1911.

Turcoaia; în urma cazurilor de holeră, pescuitul pe *canalul Măcinului* și în bălțile din josul acestei comune avea să fie oprit<sup>53</sup>.

*Universul* din 1 octombrie 1911 anunța că un locuitor din Măcin, aflat la culesul porumbului, fiind cuprins de vărsături, dus în oraș și izolat, înceta din viață după două zile; s-a dat dispoziția ca orașul să fie înconjurat cu un cordon militar, iar cursele vaporului de pasageri Brăila-Măcin să fie întrerupte. Peste două zile, același ziar anunța că o femeie din localitate avea să fie transportată la lazaretul de izolare de pe *Dealul Cetății*, iar un cultivator turc de tutun avea să fie găsit mort de holeră într-o colibă din apropierea comunei Greci, la 10 km spre sud-est de Măcin; cu această ocazie avea să se constate că oamenii săraci „caută a tăinui cazurile ivite, dosind pe cei bolnavi”. La 13 octombrie presa anunța fuga din canalul *Filipoiu*, ce se varsă în *canalul Măcinului*, la 2 km mai sus de Ghecet, a 100 pescari lipoveni cu familiile lor în lotci, fără a se ști de urma lor; prefectura Tulcea comunicase cazul prefecturilor vecine Constanța și Covurlui care au luat măsuri pentru aflarea lor, pentru că se credea că se aflau printre ei și purtători de vibrioni. Cert este că în regiune bântuia holera, fapt dovedit și din autopsia cadavrului unui cioban găsit mort în niște stufărie, pe canalul *Filipoiu*, și a unui pescar din com. Piscu (jud. Brăila)<sup>54</sup>.

Ivindu-se încă două cazuri mortale de holeră în satul Pisica (plasa Măcin), sat situat nu departe de Dunăre, pe malul stâng al gârlei *Ciulinețul*, prefectul județului Tulcea mergând la fața locului pentru luarea măsurilor, avea să constate multă neglijență din partea medicului însărcinat de Direcția Generală a Serviciului Sanitar, cu supravegherea în localitățile contaminate din județ, fapt pentru care a cerut pedepsirea sa, ceea ce numita direcție a făcut imediat<sup>55</sup>. La 24 octombrie 1911 era confirmat cazul de holeră a unui salahor armean din Sulina; cartierul respectiv avea să fie înconjurat cu cordon militar, iar serviciul portului avea să izoleze în lazaretul de pe malul mării 75 de armeni veniți în contact cu bolnavul<sup>56</sup>. Conform *Universului* din 29 noiembrie, în județ mai erau doar 3 cazuri confirmate, câte unul la Mahmudia, Carcaliu și Sulina, bolnavii însă mergeau spre însănătoșire, iar alte cazuri nu s-au mai ivit.

În anul 1913, pe la jumătatea lunii iulie, epidemiile grave care bântuiau prin Peninsula Balcanică amenințau să producă îngrozitoare ravagii, mult mai mari chiar decât însuși războiul balcanic. În Grecia și Muntenegru era semnalată holera asiatică, fapt pentru care Direcția Generală

<sup>53</sup> „Universul”, anul XXIX, nr. 258, 20 septembrie 1911; idem, nr. 260, 22 septembrie 1911.

<sup>54</sup> Idem, anul XXIX, nr. 291, 23 octombrie 1911.

<sup>55</sup> „Conservatorul Tulcei”, anul II, nr. 22, 20 octombrie 1911.

<sup>56</sup> „Universul”, anul XXIX, nr. 295, 27 octombrie 1911.

a Serviciului Sanitar luase măsura ca intrarea în țară a vaselor de mare din aceste țări să se facă numai prin porturile Constanța și Sulina, călătorii veniți cu acele vase urmând a fi supuși la domiciliu la o supraveghere medicală de 5 zile, de la sosirea lor, lucru altcumva greu de îndeplinit, având în vedere că toți călătorii bănuți de infecție ajungând la destinație, plecau după afaceri, înainte de împlinirea celor 5 zile, fără să fie împiedicați de administrație<sup>57</sup>.

Pentru supravegherea cetelor de lucrători agricoli străini veniți vremelnic în țara noastră, se înființaseră în porturile deschise pentru intrarea lor, barăci în care erau ținuti sub observație medicală câteva zile, și li se făcea o completă dezinfectare a îmbrăcăminții, iar produsele alimentare animale în stare proaspătă și legumele verzi și fructele proaspete aveau să fie prohibite. Primele cazuri de holeră din județul Tulcea aveau să apară la Sulina; *Universul* din 5 august anunța 4 decese dintre refugiații turci veniți pe Dunăre, de la Nicopole, care urmau să fie repatriați; autoritățile portului i-a debarcat de pe șlepurile cu care erau transportați și i-a izolat în lazaretul de pe malul mării. Peste două zile, ziarul anunța că au mai murit de holeră încă 7 dintre aceștia, și încă 5 aveau manifestări specifice bolii; în oraș murise și o fetiță de 9 ani și o femeie de 42 ani care intrase în contact cu o femeie bolnavă de holeră care mergea spre vindecare. În urmă cu câteva zile, în 24 iulie, la bordul vaporului *Iasi*, venind dinspre Rusciuc, trecuse prin Sulina un transport de vreo 1000 de prizonieri turci plus o gardă de marinari și un medic militar român, cărora colonia turcă din localitate și alți locuitori le oferise fructe și tutun. În 8 august, pe vaporul *Calafat* aveau să fie imbarcați 230 dintre refugiați turci cu destinația Constantinopol și 223 greci cu destinația Salonic; la 22 august, în orașul Sulina nu s-a mai ivit nici un caz nou de holeră, însă dintre refugiații turci muriseră 40 până la acea dată, de holeră și alte maladii<sup>58</sup>. Pe la jumătatea lunii august 1913, o circulară a protoieriei Tulcii le impunea preoților din județul ca de urgență să ia următoarele măsuri: să pună în vedere locuitorilor să țină casele curate, să se spele cât mai des, să se ferească de a consuma mâncăruri nefierte sau fructe verzi, iar în fiecare Joi, Sâmbătă și Duminică, să facă parastas pentru sufletele ostașilor morți pe câmpul de onoare pentru apărarea patriei<sup>59</sup>.

Cazuri de holeră aveau să apară și în alte localități din județ, boala fiind adusă de rezerviștii demobilizați veniți din regiunile contaminate. În 24 august, la Azaclău (azi I.C. Brătianu), comună aflată pe malul Dunării, vis-à-vis de Galați, erau izolați 40, iar bolnavul de holeră mergea spre

---

<sup>57</sup> „BDGSS”, anul XXII, nr. 18, 30 septembrie 1911, pp. 432-433.

<sup>58</sup> „Universul”, anul XXXI, nr. 217, 9 august 1913; idem, anul XXXI, nr. 203, 26 iulie 1913; idem, anul XXXI, nr. 218, 10 august 1913.

<sup>59</sup> AP Somova, Adresă Protoierie nr. 719/20 august 1913.

însănătoșire; la Pecineaga, comună aflată în sud-vestul județului, erau izolați 23, iar holericul încetase din viață; holericul din Bașchioi (azi N. Bălcescu), mergea spre bine, și erau izolați 17<sup>60</sup>.

La Mahmudia, orașel pe brațul Sf. Gheorghe, primul caz mortal de holeră se înregistra la 22 august, o fată care a încetat din viață fulgerător, și până la 3 septembrie, erau deja 4 cazuri mortale, 17 izolați și un purtător de vibrioni, iar la marginea localității se înființase un lazaret<sup>61</sup>.

În orașul Isaccea, la 24 august era anunțat primul caz de holeră, casa bolnavei fiind izolată și dezinfectată de intendentul spitalului din localitate, iar cele două familii care veniseră în contact cu bolnava erau izolate, iar în 30 august se va institui un cordon militar cu soldații reg. 33 Tulcea, atât la cei izolați cât și pe marginea Dunării vechi, de unde se alimenta cu apă populația; se știa încă din anul 1904, în urma unor analize, că apa din acel loc era încărcată cu materii organice, și curgând la suprafață și nefiind filtrată era expusă în tot timpul contaminărilor<sup>62</sup>.

Spre sfârșitul lunii august, un caz suspect de holeră avea să apară și la manutanța garnizoanei Tulcea; s-au luat măsuri preventive, izolându-se vreo 20 de soldați ce au venit în contact cu soldatul bolnav care avea crampe la stomac din cauză că băuse apă din Dunăre, manutanța a fost închisă, iar pâinea avea să fie furnizată de brutăriile din oraș<sup>63</sup>.

*Universul* din 5 septembrie 1913 anunța că soldatul de la manutanță încetase din viață, și se ivise un caz printre pompierii primăriei, fapt pentru care aveau să fie inoculați cu noul ser antiholeric toți cei 23 de pompieri presupuși ca purtători de vibrioni; analizele repetate ale acestora din urmă aveau să iasă mai apoi negative, același rezultat și pentru cei 6 lucrători de la uzina de apă a orașului, iar pompierul din spital, care era totuși purtător de vibrioni, avea să se vindece<sup>64</sup>.

Epidemia de holeră avea să fie stinsă definitiv spre sfârșit de septembrie 1913, însă aveau să apară în țară din ce în ce mai multe cazuri de febră tifoidă, care, după părerea medicilor, se dezvoltase pentru că autoritatea medicală fiind ocupată cu combaterea holerei, neglijase „în mod fatal” bolnavii de alte maladii<sup>65</sup>.

---

<sup>60</sup> „Universul”, anul XXXI, nr. 233, 25 august 1913.

<sup>61</sup> Idem, anul XXXI, nr. 245, 6 septembrie 1913.

<sup>62</sup> Idem, anul XXXI, nr. 241, 2 septembrie 1913; „MO” nr. 194 din 26 noiembrie 1904, p. 7275.

<sup>63</sup> „Universul”, anul XXXI, nr. 241, 2 septembrie 1913; idem, nr. 244, 5 septembrie 1913.

<sup>64</sup> Idem, anul XXXI, nr. 247, 8 septembrie 1913; idem, anul XXXI, nr. 249, 10 septembrie 1913.

<sup>65</sup> Idem, anul XXXI, nr. 271, 2 octombrie 1913.

### **Epidemia de febră tifoidă din 1907**

În 24 iulie 1907, parohiile din județul Tulcea erau anunțate de către protoiereul Gh. V. Niculescu că în cursul lunii septembrie, manevrele Regale vor avea loc în Dobrogea, în special în județul Tulcea, iar M.S. Regele însoțit de Casa Regală și princiară va veni aici spre a urmări desfășurarea lor, iar la sfârșit, defilarea trupelor avea să aibă loc în 23 septembrie, în orașul Tulcea. Având în vedere că atunci când mergea într-o localitate, M.S. Regele obișnuia să intre întâi în biserică, unde se făcea cuvenitul TeDeum, bisericile, atât la interior, cât și la exterior, curțile și împrejmuirile lor trebuiau să fie ținute în cea mai bună stare și în perfectă curățenie, la fel veșmintele bisericești și cimitirul. Casele preoților și întreaga gospodărie trebuiau să fie foarte bine îngrijite, curate, văruite, curățate de praf și aerisite, iar ofițerii armatei care ar fi cerut să fie găzduiți, trebuiau să fie primiți cu toată bunăvoință și mulțumire, chiar preoții singuri să-i poștească și să le pună la dispoziție casă de locuit „căci aceasta ar fi spre cinstea și lauda noastră a preoților”. Încă din primăvară, cu ocazia inspecțiilor periodice făcute parohiilor, protoiereul dăduse îndeajuns asemenea sfaturi gospodărești, iar în conferințele pastorale destule explicații, fapt pentru care cerea să se țină seama de ele și să le ducă la îndeplinire în timpul cel mai scurt, urmând ca după 15 august să facă din nou inspecții în plasa Babadag și plasa Măcin<sup>66</sup>.

Febra pregătirilor în vederea manevrelor regale avea să cuprindă și orașul reședință de județ, orașul Tulcea; palatul prefecturii unde urma să locuiască Familia Regală va fi evacuat și curățat, iar în curtea acestuia se construiau diferite atenanse din scânduri: o sală mare pentru balul ce urma să fie dat de județ, bucătăria Casei Regale, grajdul pentru caii regali ș.a.; pentru defilarea trupelor după terminarea manevrelor, vor fi ridicate mai multe tribune pe platoul din fața cazărnilor de pe str. Isaccea; orașul urma să fie pavoazat cu steaguri naționale, iar pe străzile unde vor trece Suveranii, casele trebuiau împodobite cu flori și coroane.

Un singur lucru avea să fie îngrijorător: în Tulcea, bântuia febra tifoidă, la 11 septembrie fiind anunțate deja 50 de cazuri. Pentru luarea măsurilor de combatere va fi trimis la fața locului inspectorul sanitar dr. Vladimir Bușilă, care va dispune printre altele să fie angajați 5 medici în serviciul comunei, pentru vindecarea cazurilor; s-a dat ordin ca sacagii să nu mai ia apă din josul Dunării, de lângă farul de la pescării, unde se forma un anafor, căci acolo stagnau mai multe zile tot felul de necurătenii ce se scurgeau din oraș; s-au luat măsuri ca în punctul unde vor lua apă să nu se mai adape vitele, iar populația fusese prevenită să nu bea decât apă bine

---

<sup>66</sup> AP Parcheș, Adresă Protoierie nr. 650/24 iulie 1907.

fiartă. Dealtfel, febra tifoidă exista totdeauna în această perioadă a anului în Tulcea, însă anul acesta forma bolii era mult mai gravă<sup>67</sup>.

Din cauza febrei tifoide ivite în Tulcea și în satele din împrejurimi, și care ar fi putut fi transmisă cu ușurință și armatelor concentrate pentru manevre, Casa Regală va ordona în dimineața zilei de 14 septembrie înapoierea șlepurilor cu bagajele și caii M.S. Regelui, de la Tulcea la Galați, unde urmau să aștepte noi ordine; s-a hotărât mai întâi ca manevrele regale care ar fi trebuit să aibă loc în zona Măcin-Tulcea, unde se făcuseră și pregătiri pentru aprovizionarea armatei cu hrană și furaje, să fie impinse spre sudul județului, luându-se ca axă de operații direcția Cogealac-Constanța; aflându-se că și la Cogealac bântuia febra tifoidă, s-a hotărât în cele din urmă ca manevrele să se facă în direcția Cernavodă-Constanța<sup>68</sup>.

În urma măsurilor luate, febra tifoidă în orașul Tulcea va descrește, cele câteva cazuri fiind izolate, iar majoritatea bolnavilor fiind internați în spitale. Populația orașului era însă scandalizată că sacagiii, nemaifiind lăsați să ia apă de lângă pescării, urcaseră foarte mult prețul apei; au fost cazuri când s-a plătit sacaua de apă cu un leu, fapt pentru care, populația săracă suferea mult în lipsa apei<sup>69</sup>.

În județ în schimb, febra tifoidă avea să se extindă în tot mai multe locuri, ajungând în comunele Luncavița și Văcăreni, din plasa Măcin, fapt pentru care, la 12 octombrie, protoiereul Gh. V. Niculescu le puneă în vedere preoților parohi: să lucreze împreună cu medicii și agenții sanitari pentru stingerea flagelului; să sfătuiască zilnic în biserică și afară pe toată lumea cum să se ferească de boală; să bea apă fiartă și răcită, preparată zilnic, să-i învețe și să le arate cum se prepară, cine nu știe, să întrebe agentul sanitar. Preoții urmau să fie făcuți responsabili de întinderea bolii, protoiereul cerându-le un tabel cu decesele ce au avut loc în parohie, pentru a constata cine a murit de febră tifoidă, urmând să-i noteze rău pe cei vinovați<sup>70</sup>.

*Sanitarul* din 1 decembrie 1907, ziar popular pentru răspândirea sfaturilor igienice și medicale aflat sub direcția dr. Al. Suceveanu, medicul primar al județului, publica faptul că la Agighiol, în timpul epidemiei de febră tifoidă din 1907, pr. paroh Const. Cristea donase infirmeriei din comună două icoane, candelă și 6 șervete, și ca un bun părinte sufletească se interesa mereu pe unde erau bolnavi de febră tifoidă anunțând agentul sanitar și stăruind ca bolnavii să vină la infirmerie, unde și P. Cuv. venea de

<sup>67</sup> „Universul”, anul XXV, nr. 252, 14 septembrie 1907.

<sup>68</sup> Idem, anul XXV, nr. 254, 16 septembrie 1907; idem, anul XXV, nr. 261, 23 septembrie 1907.

<sup>69</sup> Idem, anul XXV, nr. 263, 25 septembrie 1907.

<sup>70</sup> AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 892/12 octombrie 1907.

două ori pe săptămână dând bune și folositoare povețe. În același număr, un sătean din com. Văcăreni, aducea mulțumiri părintelui Ioan Brudiu din localitate, care, după ce a împărtășit cei doi copii bolnavi de tifos de 4 și 10 ani, „a denunțat cazul d-lui agent sanitar, copiii pe care eu îi țineam ascunși ca nu cumva autoritatea să audă că sunt bolnavi de tifos”, apoi agentul sanitar a venit cu jandarmii și i-a luat copiii cu forța și i-a dus la infirmeria cercului de comune, unde au fost tratați și au scăpat de tifos.

De menționat că, în anul 1904, în județ se înființaseră 27 infirmerii cu un total de 85 de paturi, care avea să fie de folos în combaterea și stingerea pe loc a epidemiilor, scurtând durata acestora prin izolare și scăzând mortalitatea<sup>71</sup>. În anul 1907/1908, statisticile oficiale înregistrau 274 bolnavi de febră tifoidă, cu 23 decese în 17 comune<sup>72</sup>. În județ bântuiau însă și alte boli epidemice, cu un grad mare de mortalitate, ascunse atât de populație cât și de autoritățile comunale. Spre sfârșitul anului 1907, cu ocazia inspecției subprefectului plășii Tulcea, primarul și secretarul comunei Parcheș declarau că „starea sanitară a comunei este excelentă”, însă pr. econ. Gh. Andreescu avea să-i transmită subprefectului că nu este adevărat, căci de la începutul lunii decembrie, administrase Sfintele Taine la peste 60 de copii mici bolnavi de „tuse convulsivă cu junghi”, situație probată și prin actele stării civile<sup>73</sup>.

La vremea aceea, în orașul Galați, reședința Episcopiei Dunării de Jos, bântuind cu furie epidemia de scarlatină, mai ales printre copiii mici, pentru a cărei combatere se luaseră toate măsurile prescrise de lege și regulamentele sanitare, serviciul sanitar din oraș solicita episcopiei ca de Sfintele sărbători, când populația devenea mai numeroasă în biserică, să nu se primească copii, ca astfel să se poată evita transmiterea acestei maladii, și să se dispună ca în toate bisericile din oraș să se țină predici prin care populația să fie sfătuită să nu-și lăse copiii pe străzi, să nu meargă la morți de boli contagioase spre a nu se molipsi, iar când în casele lor s-ar îmbolnăvi vreun copil să cheme imediat medicul spre a-l îngriji și cei ce locuiesc în acea casă să nu iasă prin oraș, pentru a nu răspândi boala. Cazul fiind de o extremă gravitate, toți preoții din oraș aveau să fie convocați de episcopul Pimen pentru a li se da sfaturi și a plănui cum e mai bine, iar în urma declarației unanime, cum că în enoriile lor sunt cazuri și bolnavi de scarlatină și de angină, chiriarhul locului va suspenda în acel an mersul cu icoana prin casele credincioșilor, în Ajunul Crăciunului<sup>74</sup>.

---

<sup>71</sup>N. Georgescu-Tulcea, dr., *Contribuții la istoria medicală a Dobrogei de Nord*, Ed. Karograf, Tulcea, 2011, p. 52.

<sup>72</sup>Petru Th. Sfetescu, *op. cit.*, p. 88.

<sup>73</sup>AP Parcheș, Adresa nr. 51/21 decembrie 1907.

<sup>74</sup>AADJ, dosar nr. 2115/1907, Adresă Serviciul Sanitar Galați nr. 1855/20 decembrie 1907.

Câteva cazuri de scarlatină aveau să apară și la Tulcea în primăvară, fapt pentru care școlile aveau să fie închise cu 4 zile înainte de vacanța de Paști<sup>75</sup>.

### **Epidemia de scarlatină din 1916**

An de an localitățile țării erau bântuite de multe boli contagioase sau molipsitoare cum le numeau medicii, sau *lipicioase* cum le numea poporul, boli precum scarlatina, pojarul, difteria, febra tifoidă, dizenteria, tusea convulsivă.

Conform prevederilor legii sanitare din 1910 (Legea Cantacuzino), aceste boli care amenințau sănătatea și viețile oamenilor, pentru a nu se răspândi în popor trebuiau declarate imediat autorității sanitare din localitate care urma să ia măsurile de izolare a bolnavilor și de dezinfecție; printre cei îndatorați să facă declararea cazurilor de boli contagioase ori bănuibile ca atare se numărau și preoții care intrau în casele enoriașilor pentru a îndeplini anumite servicii religioase, atât în cazuri de boală cât și în cazuri extreme; pentru persoanele care împiedicau pe agentul polițienesc să pună în aplicare măsurile cerute de medic, legea stabilise pedepse pecuniare atât pentru funcționarii statului cât și pentru celelalte persoane<sup>76</sup>.

Odată cu aplicarea legii însă, vor apărea nenumărate conflicte între medici, care încercau să aplice măsurile profilactice, și preoți care erau chemați să-și îndeplinească datoriile religioase față de bolnavii contaminați cu anumite boli transmisibile, Episcopul Nifon al Dunării de Jos având chiar „mâhnirea sufletească” de a-i vedea pe unii preoți din eparhie chemați în judecată de către medicii de plasă.

Pentru a evita astfel de situații neplăcute, chiriarhul locului va emite la 3 iunie 1910 un ordin prin care toți preoții din eparhie erau obligați să anunțe autorităților cazurile de boală contagioasă din parohia sa; de regulă, în astfel de cazuri, autoritățile puneau tăblițe avertizoare pe poarta casei contaminate sau rânduiau la poartă caraule, accesul fiind permis numai cadrelor medicale. Preotul putea intra în casa izolată numai dacă era chemat de familie pentru a da ultimele mângâieri religioase bolnavului. „Preoții însă, după cum spunea episcopul Nifon, nu pot fi opriți și nici împiedicați de nimeni de a umbla cu icoana sau cu botezul prin casele creștinilor sub motiv că el propagă boala”<sup>77</sup>.

Un incident cauzat de aplicarea cu zel a dispozițiilor *Regulamentului bolilor contagioase* avea să aibă loc și în parohia Sarinasuf, situată pe malul

---

<sup>75</sup> „Universul”, anul XXVI, nr. 96, 7 aprilie 1908.

<sup>76</sup> Șuta Alina Ioana *et al.*, *Legislația sanitară în România modernă (1874-1910)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009, pp.163-165.

<sup>77</sup> AP Murighiol, Adresă Protoierienr. 638/4 iunie 1910.

nord-estic al lacului Razelm, la 35 km de orașul Tulcea și la 8 km de Mahmudia, reședința plasei. Astfel, la începutul lunii februarie 1916, părintele protoieru al județului Tulcea de la acea vreme, econ. Emanoil Bogatu, avea să primească un raport de la părintele Petre Arbore, prin care era înștiințat că în parohia Sarinasuf ivindu-se mai multe cazuri mortale de scarlatină printre copii, părintele i-a înmormântat potrivit obiceiului; însă, la ultimul copil decedat, autoritatea medicală și comunală au găsit de cuvință să-l îngroape în mare grabă, fără asistența preotului, astfel că în data de în 5 februarie tatăl copilului decedat putea fi văzut ducând coșciugul în spate, prin mijlocul satului la cimitir pentru a-l îngropa, fiind însoțit de agentul sanitar, întâmplare care avea să producă zarvă mare printre locuitori<sup>78</sup>.

Considerând că fapta în sine aducea prejudicii credinței creștine și slăbea mult sentimentul religios al populației de la sate de care era nevoie, spre sfârșit de februarie, părintele protoieru Emanoil Bogatu avea să se adreseze prefecturii Tulcea cu rugămintea să se ia măsurile cele mai potrivite ca să nu se mai repete asemenea situații în nici o comună din județ, căci scria venerabilul protoieru în adresă: „Cu toți dorim ca poporul să fie credincios și moral. Acesta este scopul religiei, ca omul să devină mai bun, dacă însă printr-un exces de zel vom stinge din sufletul populației de la țară și scânteia de credință ce i-a mai rămas în Dumnezeu și viața viitoare, nu știu unde vom ajunge, mă tem că toate legile omenești nu vor fi în stare să-l îmblânzească și să-l înfrâneze”<sup>79</sup>. În iarna aceluia an, ca de obicei în județul Tulcea bântuiau diferite boli contagioase precum scarlatina, angina, febra tifoidă, care făceau ravagii, în special printre copii. Conform statisticilor cu mișcarea bolilor infecțioase în comunele rurale aflate în *Buletinul Direcției Generale a Serviciului Sanitar* din anul 1916, în luna februarie, când era semnalat incidentul de mai sus, în județul Tulcea au fost 27 comune în care erau înregistrați în total 435 de copii bolnavi de scarlatină, din care 167 s-au însănătoșit iar 36 au decedat; în luna următoare, boala era deja răspândită în 33 de comune, numărul total al bolnavilor fiind 510, din care se vor însănătoși 188 iar 51 de copii vor muri; boala va mai bântui și în lunile următoare, și cu toate măsurile luate, lunar vor fi înregistrate la nivel de județ, noi decese: 43 în aprilie, 52 în mai, 48 în iunie, 31 în iulie.

Pentru cercetarea la fața locului a incidentului de la Sarinasuf va fi delegat de protoierie pr. econ. Constantin Cristea, de la Agighiol, proestosul plasei Tulcea de la acea vreme, care se va deplasa în comună, în data de 25 mai 1916.

---

<sup>78</sup> Arhiva Episcopiei Tulcii (în continuare AET), dosar nr. 87, Fond Parohie Sarinasuf, Adresa nr. 4/8 februarie 1916.

<sup>79</sup> *Ibidem*, Adresa Protoierie nr.184/24 februarie 1916.

Din declarațiile părinților copilului bolnav de scarlatină, înmormântat fără preot în data de 5 februarie, aflăm că pruncul în etate de 6 luni era bolnav de o săptămână când tatăl, pentru a nu fi învinovățit că nu a declarat boala, a anunțat agentul sanitar detașat în comună pentru combaterea epidemiei de scarlatină; acesta din urmă a venit și a văzut copilul după care a anunțat la rândul său medicul circumscripției Mahmudia, aflat în acea zi în inspecție în comună. Conform regulamentelor în vigoare, medicul a dispus izolarea familiei respective, ca să se excludă posibilitatea de răspândire a bolii, și postarea imediată a unei caraule în fața casei, pentru a nu lăsa pe nimeni să intre, urmând ca cele necesare traiului zilnic a familiei izolate să fie aduse sub paza cea mai riguroasă. Peste patru zile copilul bolnav de scarlatină a murit, iar tatăl a rugat caraula să vestească preotul, ca să se bată clopotul, să se știe că-i murise copilul. Casa contaminată fiind vis-à-vis de primărie, notarul comunei a observat discuția între cei doi și i-a interzis caraulei să părăsească postul, zicând că au ei grijă de toate. Din dispoziția medicului, copilul urmând să fie înmormântat de îndată, agentul sanitar, cu toate rugămintele tatălui, nu a mai îngăduit să se mai aștepte până a doua zi scândurile pentru coștiug, care urmau să fie cumpărate și aduse de la Tulcea, astfel că tatăl s-a văzut obligat să facă un coștiug din lemnele ce le avea în gospodărie; nici mama nu a fost lăsată să meargă la morminte și să arate locul unde urma să fie săpată groapa și să tămâieze locul, așa cum era obiceiul din bătrâni; apoi, în mare grabă, fără să se mai aștepte sosirea preotului, cu toate că tatăl insista să fie chemat și acesta, coștiugul cu capacul pus de acasă a fost dus de tată la cimitir și înmormântat în groapa săpată de caraulă, de față fiind doar tatăl, agentul sanitar, caraula și un sătean care adusese crucea și pompa de dezinfectat. În urmă, după declarația mamei, „văzând toate acestea și fiind oprită la poartă de a ieși din curte, privind cum îmi duceau copilul păgânește mi-a venit rău, am leșinat”<sup>80</sup>. Peste 15 zile, după ce au fost ridicate caraulele, tatăl împreună cu părintele Petre Arbore au mers la cimitir, iar acesta din urmă avea să citească la mormânt rânduielele înmormântării.

Pentru a înțelege cum se cuvine starea de fapt menționată mai sus, precum și relațiile existente între personajele acestei istorisiri, trebuie să facem câteva mențiuni. Astfel, din cercetarea proceselor-verbale de inspecție ale medicilor din județul Tulcea, din acel timp, aflăm că aceștia de regulă dădeau sfaturi sătenilor cum să țină curățenie și cum să se păzească de bolile molipsitoare, să se prezinte medicului în toate cazurile de îmbolnăvire și să declare orice caz de boală cu erupție pe corp. Pentru depistarea cazurilor de boli contagioase, medicul de circumscripție era obligat a umbla

---

<sup>80</sup>*Ibidem*, Proces-Verbal din 25 mai 1916.

prin sat din casă în casă, căci locuitorii, de teama măsurilor de izolare care le produceau pagube mari în gospodărie, mai ales în timpul muncilor agricole, tănuiau adeseori cazurile și ascundeau copiii bolnavi, pe la rude, prin damurile de vite din curțile caselor, sau prin colibele din bălți, așa cum se întâmpla prin satele din Deltă.

Dacă se găsea vreun copil bolnav de vreo boală molipsitoare la școală, localul se închidea pentru câteva zile pentru dezinfectare: se spălau podelele, ferestrele și băncile cu leșie de cenușă, se văruiau pereții, iar agentul sanitar stropea cu soluție de acid fenic interiorul clasei; casele unde se aflau copii bolnavi se izolau față de celelalte case și se dezinfectau imediat, pereții încăperilor erau zugrăviți cu var proaspăt făcut, rufăria era fiartă în leșie tare, iar hainele erau muiate în apă cu acid fenic<sup>81</sup>.

La vremea aceea, județul Tulcea era împărțit în câteva circumscripții sanitare aflate în grija câte unui medic care își avea cabinetul într-una dintre comunele circumscripției, și care, din cauza distanțelor mari de parcurs și a drumurilor impracticabile, vizita de cele mai multe ori în grabă comunele arondate, oprindu-se mai mult pe la primărie unde întocmea în fiecare lună un proces-verbal pe baza informațiilor primite de la autoritățile locale care de regulă ascundeau cu bună-știință cazurile de boală. Ca ajutoare în teritoriu, medicul circumscripției avea doar câțiva agenți sanitari, pregătiți mai mult teoretic, în timp de 3 luni, într-una din cele trei școli speciale din țară, care se aflau la Craiova, Galați și Iași; conform legii, agenții sanitari aveau atribuții în principal în distribuirea medicamentelor, depistarea bolilor epidemice, izolarea bolnavilor și dezinfectarea, precum și transmiterea în mediul rural a învățămintelor igienice în ceea ce privește hrana cu alimente bune, nealterate, și păstrarea igienei locuințelor, curților, fântânilor, ulițelor<sup>82</sup>. La reședința circumscripției se mai afla și câte o moașă cu diplomă care, în lipsă de mijloace de transport, dădea ajutoare doar copiilor și lăuzelor din comuna respectivă.

Văzând probabil și adresa făcută de părintele Petre Arbore către primăria locală, prin care se cereau lămuriri asupra condițiilor în care a fost emisă autorizația de înmormântare fără preot, medicul circumscripției Mahmudia de care depindea comuna Sarinasuf va întocmi un proces-verbal de contravenție pe numele preotului, motivând că nu-i dădea nici un concurs în combaterea bolilor molipsitoare, iar judecătoria de ocol Mahmudia, pe baza procesului-verbal constatator, în ciuda probelor aduse în apărarea sa de

---

<sup>81</sup> Dr. Urechia, *Cum ne putem feri de boalele molipsitoare*, Ed. Casei Școalelor, București, 1938, pp. 36-39.

<sup>82</sup> Constantin Bărbulescu, Vlad Popovici, *Modernizarea lumii rurale din România în a doua jumătate a secolului alXIX-lea și la începutul secolului al XX-lea*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, pp. 99-104.

către părinte, îl va obliga pe acesta la plata unei amenzi de 10 lei în folosul *Casei sănătății publice rurale*, sub cuvânt că legea pedepsește pe toți funcționarii care nu declară boala și orice epidemie apare în localitate. Despre faptele pentru care a fost dat judecății, la solicitarea protoieriei Tulcea părintele Petre Arbore avea să declare spre sfârșitul lunii septembrie, că fiind chemat în seara zilei de 1 februarie 1916 să împărtășească doi copii bolnavi ai unui locuitor, până a doua zi dimineața a murit unul dintre ei; venind medicul în sat, acesta a reproșat agentului sanitar și părintelui paroh că nu i s-au comunicat cazurile de boală la Mahmudia, unde își avea reședința, ori lucrul acesta era greu de îndeplinit în noaptea aceea. Mai mult, medicul plasei îl oprea pe părinte în mod poruncitor de a intra în casele unde erau bolnavi, și îi interzicea de a lua steaguri la înmormântări<sup>83</sup>.

Raportul protoiereului Emanoil Bogatu despre această din urmă întâmplare avea să sosească la episcopia din Galați, în 14 noiembrie 1916; la acea dată, țara era prinsă deja în vârtoarea Marelui Război, frontul se apropia vertiginos de partea de nord a Dobrogei, iar de frica inamicului, o parte dintre preoții și sătenii din județul Tulcea lăsaseră cu durere și lacrimi în ochi bisericile și casele cu tot avutul lor, luând calea pribegiei peste Dunăre. Părintele Petre Arbore s-a numărat printre acei preoți care au ascultat ordinul chiriarhului locului și nu și-a părăsit enoriașii în cei doi ani ai ocupației, împărtășind cu aceștia lipsuri de tot felul, umilinți în fața mulțimii, și deportări de luni de zile în lagărele de muncă din jud. Dobrici (Bulgaria)<sup>84</sup>. Toate aceste suferinți trupești, dar mai ales cele sufletești, i-au șubrezit sănătatea și i-au apropiat decesul întâmplat după declarația familiei în noaptea de 9 spre 10 octombrie 1921. Prin trecerea la cele veșnice a părintelui Petre, sătenii au pierdut nu numai un bun și luminat păstor spiritual care a slujit cu dăruire în biserică și în afara ei, la chemarea enoriașilor, ci și un fruntaș al obștii implicat în viața satului, care prin cuvântul său autorizat de bun gospodar a condus comunitatea în acele vremuri de cumpănă pe drumuri prielnice.

În concluzie, prin natura misiunii sale, nimeni dintre slujbașii țării nu avea ocazia de a cunoaște mai de aproape viața poporului, cu cele mai ascunse taine sufletești și suferințe trupești, ca preotul care-l păstorea. Implicați în mod activ în operele de ocrotire și medicină socială, părinții parohi tulcenii aveau să fie de un real folos în prevenirea și

---

<sup>83</sup> AET, dosar nr. 87, Fond Parohie Sarinasuf, Declarație (22 septembrie 1916)

<sup>84</sup> Din Sarinasuf au fost luați 51 de ostateci și duși la munci agricole în jud. Dobrici, unde au fost ținuți 7 luni de zile; printre aceștia, s-a numărat și părintele Arbore și gospodarii Filip Ungureanu, Enache Vistirneanu, Spiridon Vistirneanu, Sava Uncu și Radu Vărmuleț, v. ANDJT, Fond Prefectura Tulcea. Serv. Adm., dosar nr. 109/1919, f.32.

combaterea bolilor de tot felul, prin sfaturile din biserică și din afară asupra purtării în viața de zi cu zi și prin modelul de bun gospodar, dat sătenilor.

***TULCEAN PRIESTS IN THE SERVICE OF PROTECTING THE  
HEALTH OF THEIR PARISHIONERS (1893-1916)***

-abstract-

**Key Words:** Tulcea Deanery, folk medicine, drinking water, cholera epidemics, typhoid fever, scarlet fever, local history.

By the nature of their mission, none of the country's public servants had the opportunity to know the life of the people more closely, with their most hidden spiritual mysteries and physical sufferings, like the priest who shepherded them. Actively involved in works of protection and social medicine, the parish fathers of Tulcea proved to be of real use in preventing and combating diseases of all kinds, through advice given in and outside the church on daily life conduct and by setting an example of good household management for the villagers.

Based on archival documents and information from the press of the time, this study reconstructs certain aspects of the Tulcean community's life during the cholera, typhoid fever, and scarlet fever epidemics, before World War I.